

DOI: [10.32702/2307-2105-2019.2.45](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.2.45)

УДК 330.313:331.101.262

В. О. Шевчук,

*к. е. н., доцент кафедри теоретичної та прикладної економіки,
Державний університет інфраструктури та технологій, м. Київ*

АНАЛІЗ ДЕТЕРМІНАНТ СИСТЕМИ ВІДТВОРЕННЯ КВАЛІФІКОВАНОЇ РОБОЧОЇ СИЛИ В УКРАЇНІ

V. O. Shevchuk

Candidate of Economic Sciences,

*Associate Professor at the Department of Theoretical and Applied Economics,
State University of Infrastructure and Technologies, Kiev*

ANALYSIS OF THE INDICATORS OF THE SYSTEM OF SKILLED LABOUR FORCE REPRODUCTION IN UKRAINE

У даній статті розглянуто інструментарій дослідження системи відтворення робочої сили через структурування освітніх, демографічних, доходних детермінант, а також охорони здоров'я. Досліджено кожний фактор за допомогою групи показників, вибір яких було обумовлено особливістю процесу відтворення робочої сили та наявною статистичною базою. Проведений аналіз динаміки означених детермінант на основі системи показників дав змогу оцінити систему відтворення робочої сили в Україні і зробити висновок, що більшість показників до 2014 року мали тенденцію до зростання, лише декілька несуттєво зменшились. Це свідчить про стійке відтворення робочої сили в Україні. Але без покращення деяких показників в середньостроковій перспективі стійке відтворення робочої сили в Україні буде неможливим.

At the present stage, in the conditions of transition to the innovative principles of the development of the labor force economy, a special place, role and significance are given, in particular, in the system of reproduction of the workforce. The field of education, in particular higher education, is directly related to the process of creating a social product, playing an important role in the preparation and reproduction of skilled labor for all sectors of the country's economy. Therefore, it is important to study the determinants of the system of reproduction of labor on the basis of the system of indicators.

The purpose of the paper is to study and assess the state of the system of reproduction of skilled labor in Ukraine through structuring and analysis of dynamics of determinants.

This article examines the tools for researching the system of labor force reproduction through the structuring of educational, demographic, income factors, and health care. Each factor was investigated with the help of a group of indicators, the choice of which is due to the peculiarity of the process of labour force reproduction and the available statistical base.

Educational factors were considered using the following indicators: level of education as the number of persons with higher education; number of higher education institutions; the share of household spending on education; the share of state budget expenditures on education, including

higher education. Demographic factors are considered on the basis of such indicators as: employment level; the proportion of the economically active population in the total population; natural population growth; average life expectancy. Income factors are analyzed using indicators: average wage; the proportion of persons receiving wages is less than the average; the proportion of persons receiving the minimum wage; the share of social assistance in the income of the population. And health factors are investigated on the basis of indicators: the number of hospitals and hospital beds per 10 thousand of the population; the share of state budget spending on health care; the share of household spending on health care; proportion of people involved in sports. The analysis of the dynamics of these determinants on the basis of a system of indicators allowed us to estimate the system of reproduction of labor in Ukraine and to conclude that most of the indicators until 2014 tended to increase, only a few indicators decreased slightly. This indicates a steady reproduction of labor in Ukraine. In recent years, there has been a tendency to a decrease in many indicators. The reasons for this are political instability and military operations in the east of the country. Therefore, without improving some indicators in the medium term, sustainable reproduction of labor in Ukraine will be impossible.

Ключові слова: *відтворення кваліфікованої робочої сили; освітні фактори; демографічні фактори; доходні фактори; фактори охорони здоров'я.*

Keywords: *skilled labour force reproduction; educational factors; demographic factors; income factors; health care factors.*

Постановка проблеми. Питання відтворення робочої сили набуває особливого значення у сучасному глобалізованому світі, який зумовлює зміни в самій системі відтворення та висуває нові постійно зростаючі вимоги до якості робочої сили. Передумовами і наслідками відтворення робочої сили є зміни у загальному рівні культури, освіти, охорони здоров'я, підвищенні рівня життя населення. З огляду на це, важливим є вивчення факторів, які на сучасному етапі стають визначальними у процесі відтворення робочої сили.

На сучасному етапі в умовах переходу на інноваційні засади розвитку економіки робочій силі відводиться особливе місце, роль та значення, зокрема в системі відтворення робочої сили. Це свідчить, насамперед, про зростання залежності результатів суспільного виробництва від рівня освіченості, якості, рівня професійної підготовки та кваліфікації робочої сили. Сфера освіти, зокрема вищої, безпосередньо пов'язана із процесом створення суспільного продукту, відіграючи важливу ключову роль у підготовці та відтворенні кваліфікованої робочої сили для всіх галузей економіки країни. Тому важливого значення набуває дослідження детермінант системи відтворення робочої сили на основі системи показників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем відтворення робочої сили присвячено значну кількість наукових праць вітчизняних та зарубіжних учених. Вагомий внесок у дослідження окремих аспектів процесу відтворення робочої сили зробили такі вчені-економісти: Л. І. Абалкін, Л. І. Антошкіна, Н. В. Васильєва, В. М. Геєць, Б. М. Данилишин, В. І. Єрошин, С. С. Єспаєв, В. О. Жамін, Є. М. Жильцов, Т. І. Заславська, С. М. Кадочніков, Р. І. Капелюшников, Б. В. Корнейчук, Н. О. Корчагіна, С. Л. Костанян, О. А. Крафт, Т. Ю. Красікова, Н. Г. Кузьміна, В. І. Куценко, А. І. Лівенко, Д. С. Львов, В. О. Огнев'юк, І. Л. Петрова, Б. С. Рябушкін, В. І. Тропін, Л. Р. Халітова, Н. А. Хроменков, В. П. Щетинін та інші.

Мета статті полягає в дослідженні та оцінці стану системи відтворення кваліфікованої робочої сили в Україні через структуризацію та аналіз динаміки детермінант.

Вклад основного матеріалу. Розгляд процесу і системи відтворення робочої сили займає центральне місце у сучасних дослідженнях науковців, оскільки робоча сила була і залишається головною продуктивною силою суспільства. Сучасний етап розвитку суспільства та економіки зумовлює зміни в системі відтворення робочої сили. В умовах розширення і поглиблення науково-технічної революції, переходу до інноваційної моделі розвитку до робочої сили починають пред'являтися нові вимоги, адже від її якості залежать результати та ефективність суспільного виробництва.

Для дослідження системи відтворення робочої сили, на наш погляд, доцільним буде здійснити структуризацію її факторів. Пропонуємо розглянути таку систему факторів відтворення робочої сили, яка включає освітні, демографічні, доходні детермінанти, а також охорони здоров'я. Вибір показників обумовлюється особливістю процесу відтворення робочої сили та наявною статистичною базою (рис. 1).

Рис. 1. Фактори та показники процесу відтворення робочої сили

Джерело: розроблено автором

Освітні фактори ми пропонуємо розглядати за допомогою таких показників:

- ✓ рівень освіченості – чисельність або частка осіб, що мають освіту (початкову, середню, професійно-технічну, неповну вищу, базову вищу або повну вищу) у певній віковій групі;
- ✓ кількість навчальних закладів на 1 тис. населення – кількість дошкільних навчальних закладів, загальноосвітніх шкіл, ліцеїв, коледжів, університетів тощо. Для порівняння з іншими країнами цей показник розраховується на 1 тис. населення;
- ✓ частка витрат домогосподарств на освіту – відсоток сукупних витрат домогосподарств країни на освіту;
- ✓ частка витрат державного бюджету на освіту – відсоток ВВП, який витрачається з державного бюджету країни на фінансування освіти.

Демографічні фактори вважаємо за доцільне досліджувати та аналізувати через сукупність таких показників, як:

- ✓ рівень зайнятості – відношення кількості зайнятих до кількості робочої сили у відсотковому вираженні;
- ✓ частка економічно активного населення у загальній кількості населення – відношення кількості зайнятих та безробітних (економічно активного населення) до кількості населення країни у відсотковому вираженні;
- ✓ природний приріст населення – різниця між кількістю народжених та померлих;
- ✓ середня тривалість життя – кількість років, яку в середньому живуть люди обох статей в країні.

Доходні фактори ми будемо характеризувати за допомогою таких показників:

- ✓ середній рівень заробітної плати – це середній розмір заробітної плати працівників країни у вартісному вираженні;
- ✓ частка осіб, які отримують заробітну плату меншу за середню у відсотковому вираженні;
- ✓ частка осіб, які отримують мінімальну заробітну плату у відсотковому вираженні;
- ✓ частка соціальної допомоги в доходах населення у відсотковому або абсолютному вираженні.

До показників, що характеризують фактори охорони здоров'я, ми віднесли такі:

- ✓ кількість лікарняних закладів (або лікарняних ліжок на 10 тис. населення);
- ✓ частка витрат з державного бюджету на охорону здоров'я – відсоток ВВП, який витрачається з державного бюджету країни на охорону здоров'я населення;
- ✓ частка витрат домогосподарств на охорону здоров'я – відсоток сукупних витрат домогосподарств країни на охорону здоров'я;
- ✓ частка осіб, які займаються спортом у відсотках від загальної кількості населення або у абсолютних величинах у відповідній віковій групі.

Проведення аналізу за даними факторами та показниками дозволить оцінити сучасний стан системи відтворення робочої сили, зокрема в Україні, та зробити прогноз стосовно середньострокових змін. Оскільки, ми розглядаємо освіту як фактор інноваційного розвитку економіки, а лише кваліфікована робоча сила може продукувати нові знання і інновації, ми пропонуємо адаптувати схему, зображену на рисунку 1, до відтворення кваліфікованої робочої сили і розглянути деякі уточнюючі показники.

Освітні фактори ми розглянемо за допомогою таких показників: рівень освіченості як кількість осіб з вищою освітою; кількість закладів вищої освіти; частка витрат домогосподарств на освіту; частка витрат державного бюджету на освіту, зокрема на вищу.

Демографічні фактори розглянемо через сукупність таких показників, як: рівень зайнятості; частка економічно активного населення у загальній кількості населення; природний приріст населення; середня тривалість життя.

Доходні фактори проаналізуємо за допомогою таких показників: середній рівень заробітної плати; частка осіб, які отримують заробітну плату меншу за середню; частка осіб, які отримують мінімальну заробітну плату; частка соціальної допомоги в доходах населення.

І фактори охорони здоров'я будуть досліджені на основі таких показників: кількість лікарняних закладів та лікарняних ліжок на 10 тис. населення; частка витрат державного бюджету на охорону здоров'я; частка витрат домогосподарств на охорону здоров'я; частка осіб, які займаються спортом.

Проаналізуємо освітні фактори системи відтворення робочої сили в Україні.

Рівень освіченості в Україні можна характеризувати за декількома показниками, дані яких за останні роки наведені в таблиці 1.

Таблиця 1.
Розподіл населення в Україні за рівнем освіти, 2010-2018 рр.

<i>Показник</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>
Кількість населення у віці 6 років і старші, тис. осіб	41286,2	41089,9	40896,9	40522,6	38493,3	36170,0	36119,2	35982,1	35879,1
Розподіл населення (%) у віці 6 років і старші за рівнем освіти:									
повна вища	18,51	19,4	19,9	20,7	21,6	23,0	22,6	22,6	22,7
базова вища	1,3	1,3	1,2	1,3	1,2	1,4	1,3	1,3	1,2
неповна вища	17,6	18,0	18,4	18,2	17,9	18,1	18,0	18,7	18,2
професійно-технічна	20,4	20,4	18,8	19,4	18,9	18,7	19,8	19,6	19,4
повна загальна середня	17,7	17,5	19,2	19,3	19,2	18,0	17,8	17,1	18,3
базова загальна середня	11,0	11,6	11,4	9,3	10,0	9,1	8,7	8,7	7,9
початкова загальна середня	8,7	6,9	6,2	6,8	5,9	6,5	6,2	6,4	6,6
не мають початкової загальної та неписьменні	4,8	4,9	4,9	5,0	5,3	5,2	5,6	5,6	5,7
Всього	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Джерело: складено автором на основі [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8]

Найбільше нас цікавлять дані кількості осіб з повною вищою освітою. Як бачимо, навіть в ситуації зменшення чисельності населення та зростання кількості неписьменних осіб, що не мають початкової освіти, динаміка цього показника є позитивною.

Розглядаючи наступний показник – кількість закладів вищої освіти (ЗВО) (рис. 2), бачимо, що останніми роками в Україні спостерігається зменшення кількості ЗВО та студентів у них, що пов'язано зі зменшенням кількості випускників шкіл та політикою держави, направленою на скорочення чисельності ЗВО, їх укрупнення шляхом об'єднання тощо.

кількість ЗВО

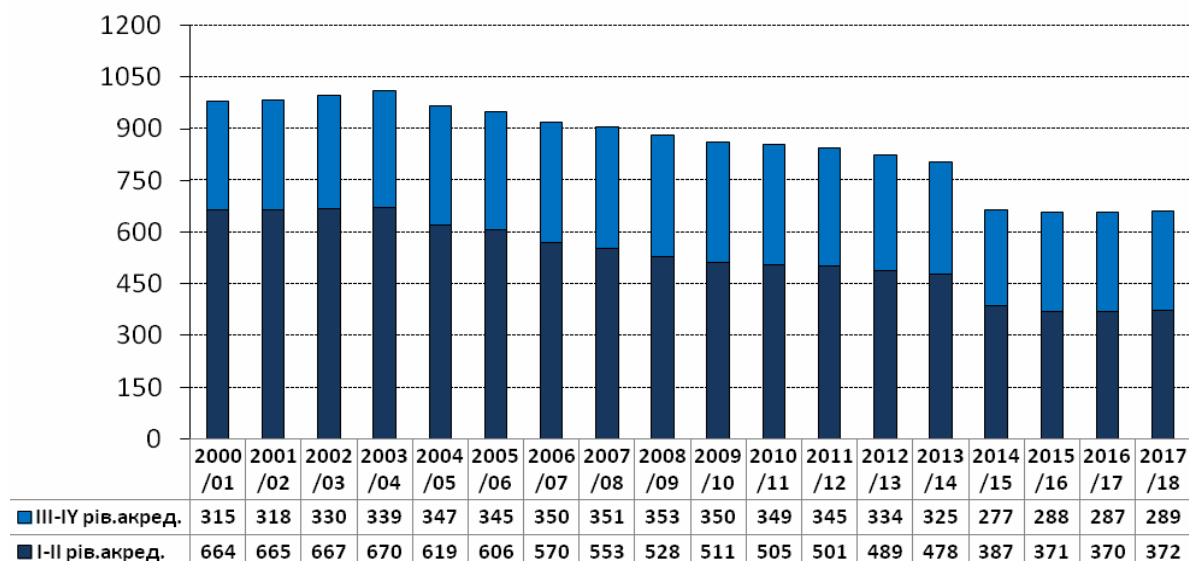

Рис. 2. Динаміка кількості закладів вищої освіти I-IV рівнів акредитації в Україні у 2000-2018 рр.

Джерело: складено автором на основі [9]

Частка витрат домогосподарств на освіту від загальної суми їх сукупних витрат за місяць з 2007 по 2012 рік стабільно складала 1,3 %, у 2013 році відбулося зменшення до 1,2 %, а у 2014, 2015 та 2017 – до 1,1 % (рис. 3), хоча величина сукупних витрат в абсолютних величинах протягом цих років постійно зростала.

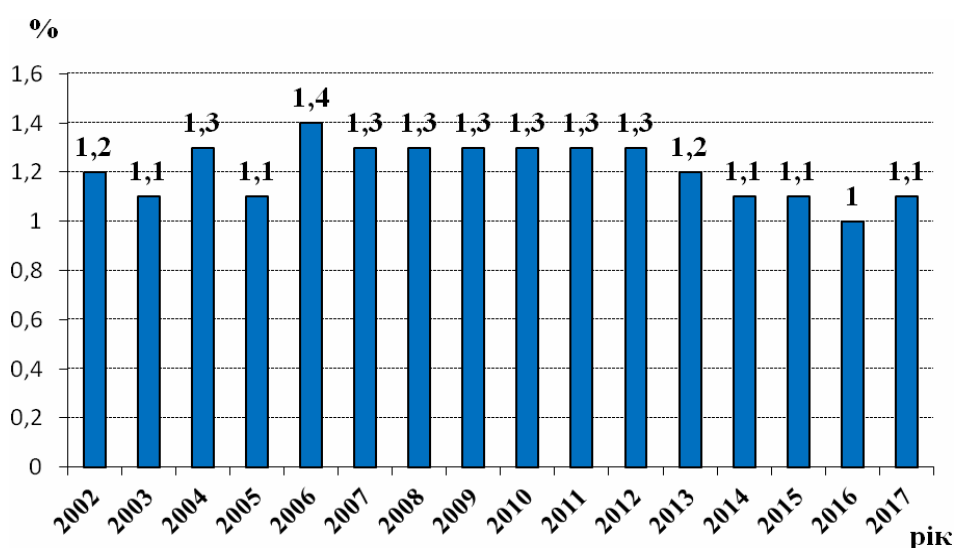

Рис. 3. Частка витрат домогосподарств на освіту від загальної суми сукупних витрат у 2002-2017 рр., %

Джерело: складено автором на основі [9]

В Україні спостерігається високий рівень державних витрат на освіту, на вищу зокрема. Рівень державних видатків на вищу освіту у 2000-2016 рр., за даними Державної служби статистики України, становив у відсотках ВВП від 1,3 % до максимального показника – 2,3 % у 2010 році, і надалі мав тенденцію до скорочення до 1,6 % ВВП у 2015 році і 1,5 % ВВП у 2016 році з урахуванням зменшення кількості студентів (табл. 2), тоді як в інших розвинених країнах – близько 1 % ВВП.

Таблиця 2.
Державні витрати на освіту та вищу освіту в Україні, 2000-2018 рр.

<i>Рік</i>	<i>Державні витрати на освіту</i>		<i>Державні витрати на вищу освіту</i>
	<i>% від ВВП</i>	<i>млрд. грн</i>	<i>% від ВВП</i>
2000	4,2	7,1	1,3
2005	5,4	26,8	1,8
2010	7,4	79,8	2,3
2011	6,2	86,3	2,0
2012	6,7	101,6	2,0
2013	7,3	105,5	2,1
2014	6,0	100,1	1,8
2015	5,7	114,2	1,6
2016	5,4	129,4	1,5
2017	5,7	177,7	-
2018	6,7	223,8	-

Джерело: складено автором на основі [10; 11]

Зазначимо, що порівняно з країнами ЄС, рівень державних витрат на освіту та вищу освіту в Україні у відсотках ВВП є досить високим, про що свідчать дані рейтингу країн світу за рівнем витрат на освіту [12]. Але це не говорить про достатній рівень фінансового забезпечення цієї сфери, адже обсяги ВВП в різних країнах відрізняються і відповідна частка витрат на освіту в абсолютних величинах також. Загалом, частка витрат державного бюджету на освіту відповідає рівню розвинутих країн Європейського Союзу. Це свідчить про зростання ролі і місця вищої освіти в житті суспільства і її значення в розвитку економіки.

У період з 2010 по 2014 рік реальні витрати на одного учня (студента) зросли на усіх рівнях освіти. Найвищі темпи зростання були у вищій освіті. Проте, зростання видатків на одного учня (студента) не можна розглядати лише як позитивне явище, адже воно зумовлене не збільшенням фінансування, а скороченням кількості учнів та студентів за цей період, на яке додатково вплинула окупація українських територій. Також варто зазначити, що кількість вчителів, викладачів і навчальних закладів скорочується значно повільніше, ніж зменшення кількості учнів і студентів. Як наслідок, навчання кожного учня (студента) стає дорожчим, але це не означає покращення якості освіти, адже додаткові кошти спрямовуються на підтримку поточного стану, а не на розвиток.

Далі охарактеризуємо за визначеними показниками демографічні фактори системи відтворення робочої сили в Україні.

Дані таблиці 3 свідчать про тенденцію до поступового зростання в Україні до 2013 року рівня зайнятості, кількості економічно активного населення працездатного віку і до зменшення рівня безробіття. З 2014 року спостерігається протилежна ситуація.

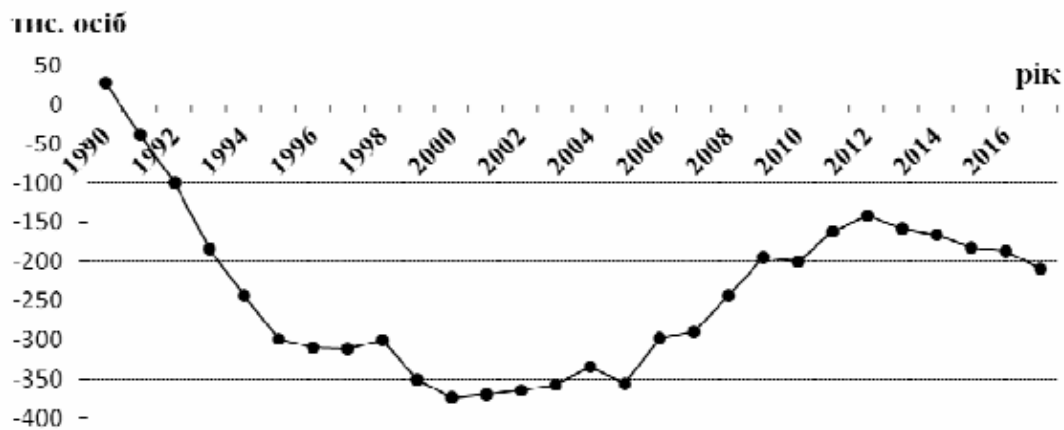
Таблиця 3.
Економічна активність населення України, 2000-2017 рр.

<i>Показник</i>	<i>2005</i>	<i>2010</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>
Економічно активне населення у віці 15-70 років, тис. осіб	22280,8	22051,6	22011,5	21980,6	19920,9	18097,9	18000	17854,4
Економічно активне населення працездатного віку, тис. осіб	20481,7	20220,7	20393,5	20478,2	19035,2	17396,0	17300	17193,2
Рівень економічної активності, %	62,2	63,7	64,6	65	62,4	62,4	62,2	62
Рівень зайнятості, %	57,5	58,5	59,7	60,3	56,6	56,7	56,3	56,1
Рівень безробіття, %	7,2	8,1	7,5	7,2	9,3	9,1	9,3	9,5

Джерело: складено автором на основі [9; 13; 14; 15; 16]

Зазначимо, що дані останніх років свідчать про досить високий освітній рівень зайнятих в економіці України. Найвищий рівень економічної активності у 2017 році мали особи з повною вищою освітою (76,4 %) та з професійно-технічною освітою (69,3 %), найнижчий – з базовою загальною середньою (20,3 %) та початковою загальною або не мали освіти (7,1 %) [16].

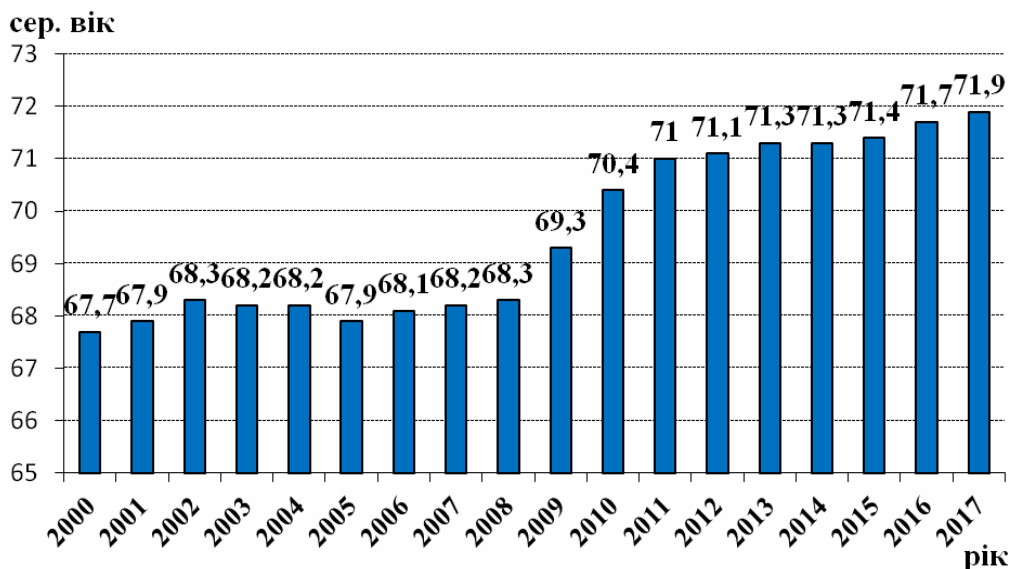
На рисунку 4 зображено дані природного приросту населення в Україні за період 1990-2017 років. Як бачимо, хоча він і має з 1991 року від'ємне значення, але з 2005 року спостерігалася тенденція до зменшення різниці між кількістю народжених і померлих. Лише з 2014 року знову відбулося зростання цієї різниці, що пов'язано з подіями, які відбуваються на території України.

Рис. 4. Природний приріст населення в Україні у 1990-2017 рр., тис. осіб

Джерело: складено автором на основі [9]

Що стосується середньої тривалості життя, то з 2005 року в Україні спостерігається зростання цього показника з 68 років до майже 72 років (рис. 5).

Рис. 5. Динаміка зміни середньої тривалості життя населення в Україні у 2000-2017 рр.

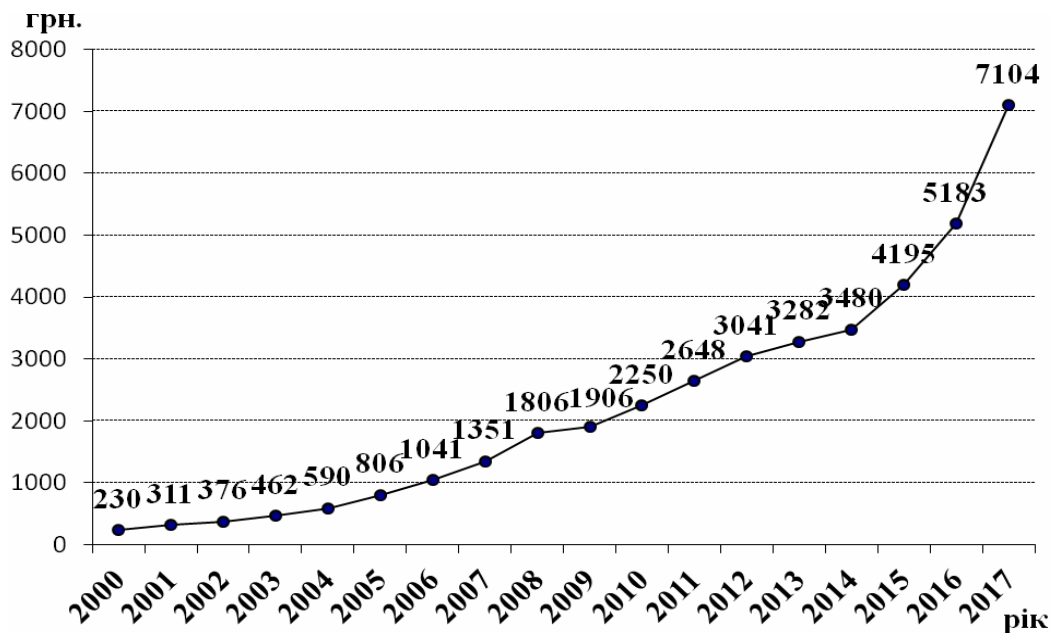
Джерело: складено автором на основі [9]

Хоча, якщо порівнювати з іншими країнами, то Україна займає в рейтингу країн за рівнем тривалості життя лише 111 місце серед 190 країн світу з показником 71 рік [17].

Таким чином, всі показники, що характеризують групу демографічних факторів відтворення робочої сили в Україні, мають з 2005 до 2013 року тенденцію до зростання, що вказує на їх позитивний вплив на стан системи відтворення робочої сили України. З 2014 року вони мають протилежну тенденцію, що пов'язано з російською інтервенцією до Криму та подальшою російською збройною агресією проти України.

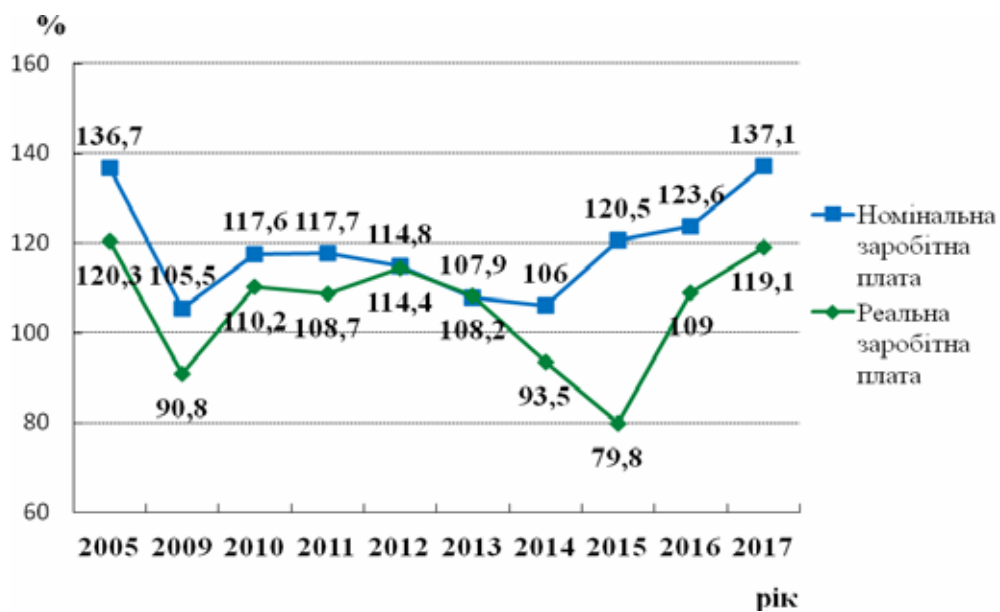
Розглянемо показники, що характеризують групу доходних факторів системи відтворення робочої сили в Україні.

За даними Державної служби статистики, середній рівень номінальної заробітної плати в Україні має постійну тенденцію до зростання (рис. 6).

Рис. 6. Середній рівень номінальної заробітної плати в Україні у 2000-2017 рр., грн.
Джерело: складено автором на основі [9]

У 2000 році при зростанні номінальної заробітної плати майже на 30 %, реальна заробітна плата зменшилась на 1 %. Згідно з наведеними даними на рисунку 7, ми бачимо, що у 2005 році намітилась стійка тенденція до зростання розміру як номінальної, так і реальної заробітної праці: рівень зростання номінальної заробітної плати склав 36,7 %, реальної – 20,3 %. З 2010 року спостерігалось зниження темпів зростання обох показників порівняно з минулим роком. А у 2015 році взагалі в ситуації зростання номінальної заробітної плати на 20,5 % реальна заробітна плата знизилась на 20,2 %. У 2016 році при зростанні номінальної заробітної плати майже на 23,6 %, реальна заробітна плата зросла на 9 %, а у 2017 році при зростанні номінальної заробітної плати на 37,1 %, реальна заробітна плата зросла на 19,1 %.

Рис. 7. Темпи зростання номінальної та реальної заробітної плати в Україні у 2000-2017 рр., %
Джерело: складено автором на основі [9]

Таким чином, доходимо висновку, що проаналізовані показники зростання рівня середньої заробітної плати на рисунку 6 не свідчать про однозначне зростання купівельної спроможності і збільшення рівня добробуту населення, оскільки офіційна статистика показує зростання номінального рівня оплати праці. Реальна заробітна плата зростала не такими значними темпами. Зменшення темпів приросту номінальної і

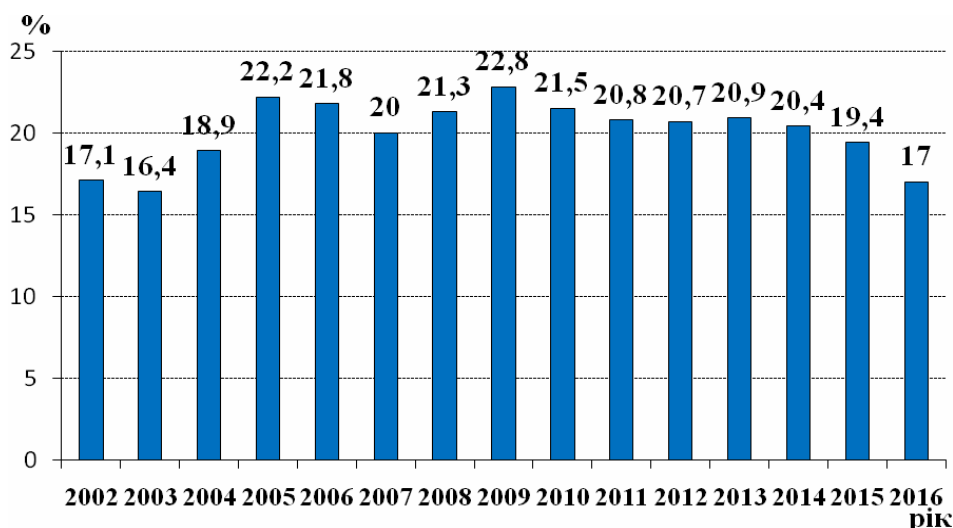
реальної заробітної плати насамперед можна пояснити послабленням ділової активності в Україні, що було викликано рецесією в економіці.

Частка працівників, які отримують мінімальну заробітну плату в Україні за останні роки, складає за даними Державної служби статистики: у 2010 році – 7,1 %, у 2011 р. – 5,5 %, у 2012 р. – 5,2 %, у 2013 р. – 4,9 %, у 2014 р. – 4,4 %, у 2015 р. – 2,7 %, у 2016 р. – 2,8 % [9]. Як бачимо, відбувається постійне зменшення кількості осіб, які отримують мінімальні заробітну плату, що свідчить про зростання рівня доходів працівників. У 2016 році в Україні 40,6 % працівників отримали заробітну плату більше 5 000 грн., коли середній розмір заробітної плати протягом цього року зростав з 4 362 до 6 475 грн.

Як свідчать статистичні дані, кількість українців, які мають високооплачувану роботу, зростає: так, якщо в 2014 році понад 45 % працівників мали заробітну плату в межах 1 500-3 500 грн., то нині таких – на 7 % менше. І навпаки, до 45 % (на 12,6 %) збільшилася кількість тих, хто отримує доходи тепер в інтервалі 3,5-10 тис. грн. Стало в 1,5 рази більше і тих, хто заробляє більше 10 тис. грн., хоча в абсолютних цифрах таких працівників небагато, всього 550 тис. чол. на 7,53 млн. зайнятих, які працюють за наймом.

Але це, за словами експертів, лише «арифметична ілюзія». Президент Украналітцентра Олександр Охріменко називає зростання середніх заробітних плат маніпуляцією з цифрами: «Державна статистика ділить весь фонд заробітної плати підприємств на число штатних співробітників, які відпрацювали понад 50 % робочого часу, а тих, хто працював менше, не враховують. А ще в минулому році враховували і тих, хто відпрацював менше 50 % часу. Звідси і високе (більш ніж на 1 000 грн. за рік) зростання середніх заробітних плат. Насправді у багатьох вони підвищилися менше або не підвищилися взагалі» [18].

Розмір соціальної допомоги у відносних показниках до загальної суми доходів населення представлений на рисунку 8.

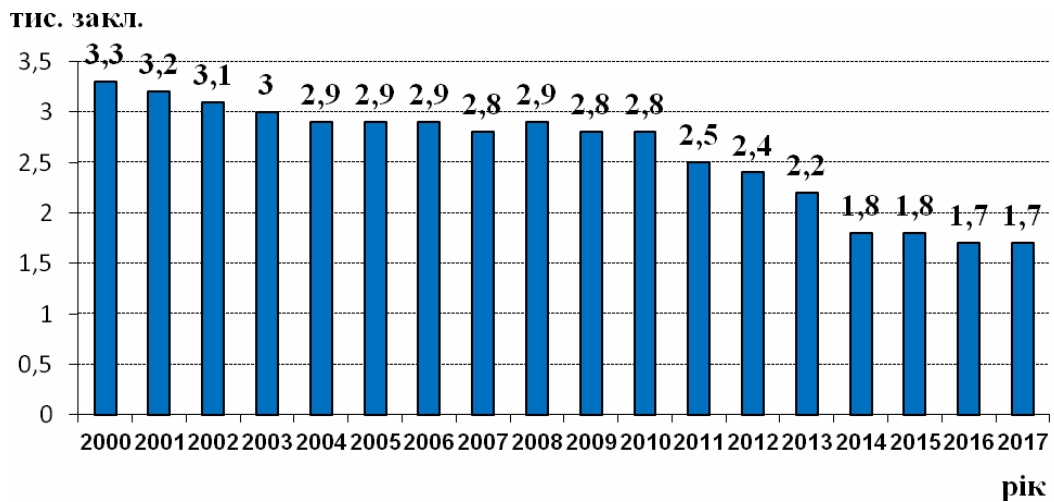
Рис. 8. Частка соціальної допомоги в доходах населення у 2002-2016 рр., %
Джерело: складено автором на основі [9]

Якщо розглядати ці дані в абсолютних величинах, то побачимо, що розмір соціальної допомоги зростає із року в рік: у 2010 році – 237 213 млн. грн., у 2011 р. – 263 633 млн. грн., у 2012 р. – 301 621 млн. грн., у 2013 р. – 323 123 млн. грн., у 2015 р. – 339 142 млн. грн., у 2016 р. – 340 573 млн. грн. [9].

Тому, щоб побачити реальну тенденцію їх змін, ми розглянули ці показники у відносних величинах до обсягу сукупних доходів населення відповідного року. Як бачимо, в 2009 році частка соціальної допомоги була найбільшою, 2011-2013 роки характеризуються приблизно однаковою часткою соціальної допомоги у доходах населення, а останніми роками спостерігається її зменшення до 17 %.

Розглянемо динаміку показників, що характеризують фактори охорони здоров'я системи відтворення робочої сили в Україні.

Дані рисунку 9 свідчать про постійне зменшення кількості лікарняних закладів в Україні. Така ж ситуація, за даними Державної служби статистики, і з кількістю лікарняних ліжок, в тому числі на 10 тис. населення, що свідчить про зниження рівня медичного забезпечення населення України. З 2014 року відбулось зниження цих показників більшими темпами, адже не враховується кількість лікарняних закладів на території АР Криму.

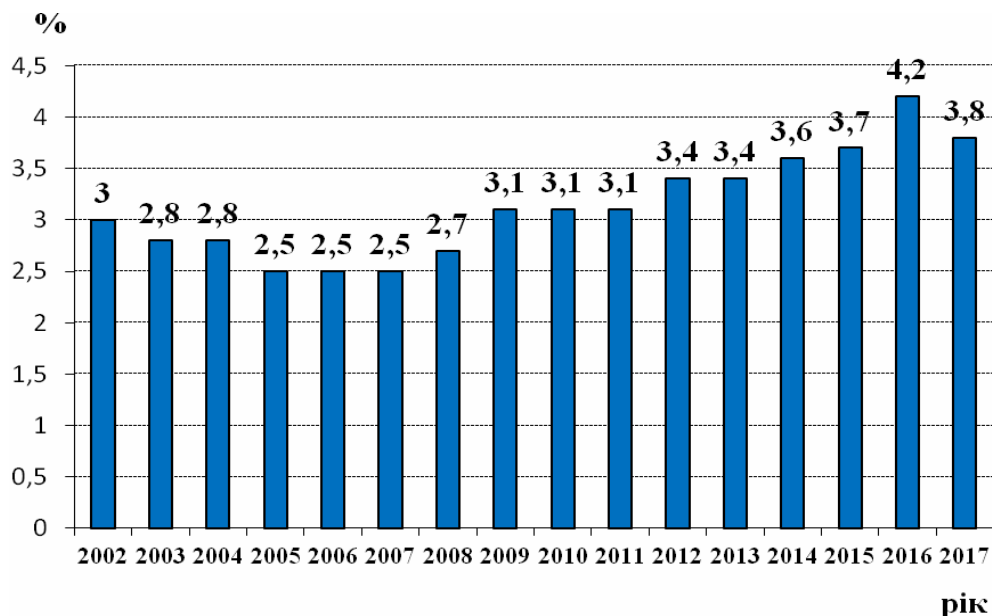
Рис. 9. Кількість лікарняних закладів в Україні у 2000-2017 рр., тис. закладів

Джерело: складено автором на основі [9]

Державні витрати на охорону здоров'я мають нестабільну тенденцію до зростання. Так, у 2010 році видатки державного бюджету на охорону здоров'я становили – 10 923 млн. грн. (3,08 % від загальної величини видатків бюджету), у 2011 р. – 10 224 млн. грн. (3,06 %), у 2012 р. – 12 066 млн. грн. (2,92 %), у 2013 р. – 12 966 млн. грн. (3,08 %), у 2014 р. – 12 070 млн. грн. (2,69 %), у 2015 р. – 11,5 млрд. грн. Під тиском військових дій і боргу у 2014 і 2015 році з бюджету витіснили видатки на охорону здоров'я. Також зменшення частки витрат в ці роки пояснюється загальною вкрай важкою економічною ситуацією в країні. У 2016 р. видатки сягнули 56,3 млрд. грн., у 2017 р. – 57 млрд. грн., у 2018 р. – 86 млрд. грн. (9,1 % від загальної величини видатків бюджету) [11].

Попри низькі темпи зростання соціальних стандартів, соціальний пріоритет залишається ключовим: чверть видатків зведеного бюджету витрачають на соціальне забезпечення.

За даними рисунку 10 видно, що в Україні відбувалося незначне зменшення частки витрат домогосподарств на охорону здоров'я до 2007 року, а після – поступове зростання.

Рис. 10. Частка витрат домогосподарств на охорону здоров'я від загальної суми сукупних витрат у 2002-2017 рр., %

Джерело: складено автором на основі [9]

Отже, населення витрачає більше коштів на медичне обслуговування, що може бути пов'язане із зростанням кількості приватних лікарняних закладів та високих цін на їхні послуги.

У Рейтингу країн світу за рівнем витрат на охорону здоров'я у 2013 році Україна займала 59 місце серед 190 країн з показником 8 % ВВП [17], що вказує на досить значне фінансове забезпечення сфери охорони здоров'я у нашій країні порівняно з іншими країнами світу.

Важливий вплив на стан здоров'я населення має заняття спортом, вважаємо за необхідне провести аналіз частки осіб, що ним займаються. Як бачимо, за даними таблиці 4, спостерігається відносна стабільність в чисельності осіб за різними віковими групами, що займаються спортом.

Таблиця 4.

Частка населення в Україні, які займаються спортом не менше одного разу на тиждень, 2010-2018 рр.

<i>Рік</i>	<i>Діти від 6 до 18 років, %</i>	<i>Жінки від 18 років і старші, %</i>	<i>Чоловіки від 18 років і старші, %</i>
2010	98,3	21,6	35,2
2011	98,4	22,8	36,5
2012	98,6	23,5	37,0
2013	98,3	22,5	36,4
2014	98,8	24,4	37,2
2015	99,3	23,9	35,5
2016	98,9	23,8	37,7
2017	97,8	23,2	35,0
2018	98,1	23,2	35,1

Джерело: складено автором на основі [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8]

Таким чином, спостерігаємо в поведінці українців позитивні тенденції в напрямку забезпечення охорони здоров'я і відтворення фізичної складової своєї робочої сили, лише з боку держави – негативні тенденції, адже відбувається постійне скорочення чисельності лікарняних закладів.

Висновки. Отже, проведений аналіз факторів системи відтворення робочої сили в Україні на основі системи показників дає змогу зробити висновок, що більшість показників до 2014 року мали тенденцію до зростання, лише декілька мали несуттєве зменшення. Це свідчить про стійке відтворення робочої сили в Україні. Як вже зазначалось, останніми роками спостерігається тенденція до зменшення багатьох показників. Причинами цього є важка економічна ситуація, політична нестабільність та військові операції на сході країни. Тому без покращення деяких показників в середньостроковій перспективі стійке відтворення робочої сили буде неможливим.

Для порівняння систем відтворення робочої сили різних країн можна наведені показники доповнювати, дещо змінювати і уточнювати. Наприклад, можливо розглядати рівень безробіття, рівень заробітної плати, нарахування на фонд заробітної плати, розмір або частка заощаджень у сукупних доходах населення, розмір або частка соціальних пілг, частка населення у тіньовому секторі економіки тощо.

Література.

1. Соціально-демографічні характеристики домогосподарств України у 2010 році (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств України). Статистичний збірник. – К.: Державний комітет статистики України, 2010. – 77 с.
2. Соціально-демографічні характеристики домогосподарств України у 2012 році (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств України). Статистичний збірник. – К.: Державний комітет статистики України, 2012. – 81 с.
3. Соціально-демографічні характеристики домогосподарств України у 2013 році (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств України). Статистичний збірник. – К.: Державний комітет статистики України, 2013. – 83 с.
4. Соціально-демографічні характеристики домогосподарств України у 2014 році (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств України). Статистичний збірник. – К.: Державний комітет статистики України, 2014. – 87 с.
5. Соціально-демографічні характеристики домогосподарств України у 2015 році (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств України). Статистичний збірник. – К.: Державний комітет статистики України, 2015. – 87 с.
6. Соціально-демографічні характеристики домогосподарств України у 2016 році (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств України). Статистичний збірник. – К.: Державний комітет статистики України, 2016. – 87 с.
7. Соціально-демографічні характеристики домогосподарств України у 2017 році (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств України). Статистичний збірник. – К.: Державний комітет статистики України, 2017. – 86 с.
8. Соціально-демографічні характеристики домогосподарств України у 2018 році (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств України). Статистичний збірник. – К.: Державний комітет статистики України, 2018. – 86 с.
9. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

10. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>.
11. Офіційний сайт Рахункової палати України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk>.
12. Рейтинг стран мира по уровню расходов на образование. The World Bank: World Development Indicators 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gtmarket.ru/ratings/expenditure-on-education/info>.
13. Економічна активність населення України 2013: Статистичний збірник. – К.: Державна служба статистики України, 2014. – 197 с.
14. Економічна активність населення України 2014: Статистичний збірник. – К.: Державна служба статистики України, 2015. – 207 с.
15. Економічна активність населення України 2015: Статистичний збірник. – К.: Державна служба статистики України, 2016. – 201 с.
16. Економічна активність населення України 2017: Статистичний збірник. – К.: Державна служба статистики України, 2018. – 205 с.
17. Рейтинги стран и регионов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gtmarket.ru/research/countries-ranking>.
18. Панченко А. Что будет с зарплатами украинцев в 2016 году [Електронний ресурс] / А. Панченко, К. Коновалова. – Режим доступу: <http://www.segodnya.ua/economics/enews/chto-zhdet-nashi-zarplaty-v-2016-godu-693576.html>.

References.

1. State Statistics Service of Ukraine (2010), Sotsialno-demohrafichni kharakterystyky domohospodarstv Ukrainy u 2010 rotsi (za danymy vybirkovoho obstezhennia umov zhyttia domohospodarstv Ukrainy). Statystychnyi zbirnyk [Social and Demographic Characteristics of Households of Ukraine in 2010 (according to a sample survey of living conditions of households in Ukraine). Statistical Digest], Derzhkomstat, Kyiv, Ukraine.
2. State Statistics Service of Ukraine (2012), Sotsialno-demohrafichni kharakterystyky domohospodarstv Ukrainy u 2012 rotsi (za danymy vybirkovoho obstezhennia umov zhyttia domohospodarstv Ukrainy). Statystychnyi zbirnyk [Social and Demographic Characteristics of Households of Ukraine in 2012 (according to a sample survey of living conditions of households in Ukraine). Statistical Digest], Derzhkomstat, Kyiv, Ukraine.
3. State Statistics Service of Ukraine (2013), Sotsialno-demohrafichni kharakterystyky domohospodarstv Ukrainy u 2013 rotsi (za danymy vybirkovoho obstezhennia umov zhyttia domohospodarstv Ukrainy). Statystychnyi zbirnyk [Social and Demographic Characteristics of Households of Ukraine in 2013 (according to a sample survey of living conditions of households in Ukraine). Statistical Digest], Derzhkomstat, Kyiv, Ukraine.
4. State Statistics Service of Ukraine (2014), Sotsialno-demohrafichni kharakterystyky domohospodarstv Ukrainy u 2014 rotsi (za danymy vybirkovoho obstezhennia umov zhyttia domohospodarstv Ukrainy). Statystychnyi zbirnyk [Social and Demographic Characteristics of Households of Ukraine in 2014 (according to a sample survey of living conditions of households in Ukraine). Statistical Digest], Derzhkomstat, Kyiv, Ukraine.
5. State Statistics Service of Ukraine (2015), Sotsialno-demohrafichni kharakterystyky domohospodarstv Ukrainy u 2015 rotsi (za danymy vybirkovoho obstezhennia umov zhyttia domohospodarstv Ukrainy). Statystychnyi zbirnyk [Social and Demographic Characteristics of Households of Ukraine in 2015 (according to a sample survey of living conditions of households in Ukraine). Statistical Digest], Derzhkomstat, Kyiv, Ukraine.
6. State Statistics Service of Ukraine (2016), Sotsialno-demohrafichni kharakterystyky domohospodarstv Ukrainy u 2016 rotsi (za danymy vybirkovoho obstezhennia umov zhyttia domohospodarstv Ukrainy). Statystychnyi zbirnyk [Social and Demographic Characteristics of Households of Ukraine in 2016 (according to a sample survey of living conditions of households in Ukraine). Statistical Digest], Derzhkomstat, Kyiv, Ukraine.
7. State Statistics Service of Ukraine (2017), Sotsialno-demohrafichni kharakterystyky domohospodarstv Ukrainy u 2017 rotsi (za danymy vybirkovoho obstezhennia umov zhyttia domohospodarstv Ukrainy). Statystychnyi zbirnyk [Social and Demographic Characteristics of Households of Ukraine in 2017 (according to a sample survey of living conditions of households in Ukraine). Statistical Digest], Derzhkomstat, Kyiv, Ukraine.
8. State Statistics Service of Ukraine (2018), Sotsialno-demohrafichni kharakterystyky domohospodarstv Ukrainy u 2018 rotsi (za danymy vybirkovoho obstezhennia umov zhyttia domohospodarstv Ukrainy). Statystychnyi zbirnyk [Social and Demographic Characteristics of Households of Ukraine in 2018 (according to a sample survey of living conditions of households in Ukraine). Statistical Digest], Derzhkomstat, Kyiv, Ukraine.
9. The official site of State Statistics Service of Ukraine (2019), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 10 Feb 2019).
10. The official site of Ministry of Finance of Ukraine (2019), available at: <http://www.minfin.gov.ua> (Accessed 10 Feb 2019).
11. The official site of Accounting Chamber of Ukraine (2019), available at: <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk> (Accessed 10 Feb 2019).
12. The World Bank (2014), “Rating of the countries of the world in terms of education costs”, available at: <http://gtmarket.ru/ratings/expenditure-on-education/info> (Accessed 10 Feb 2019).
13. State Statistics Service of Ukraine (2014), Ekonomichna aktyvnist naseleennia Ukrainy 2013: Statystychnyi zbirnyk [Economic Activity of the Population of Ukraine 2013: Statistical Digest], Derzhkomstat, Kyiv, Ukraine.

14. State Statistics Service of Ukraine (2015), Ekonomichna aktyvnist naselennia Ukrainy 2014: Statystychnyi zbirnyk [Economic Activity of the Population of Ukraine 2014: Statistical Digest], Derzhkomstat, Kyiv, Ukraine.

15. State Statistics Service of Ukraine (2016), "Ekonomichna aktyvnist naselennia Ukrainy 2015: Statystychnyi zbirnyk" [Economic Activity of the Population of Ukraine 2015: Statistical Digest], Derzhkomstat, Kyiv, Ukraine, p. 201.

16. State Statistics Service of Ukraine (2018), Ekonomichna aktyvnist naselennia Ukrainy 2017: Statystychnyi zbirnyk [Economic Activity of the Population of Ukraine 2017: Statistical Digest], Derzhkomstat, Kyiv, Ukraine.

17. Analytical Portal (2019), "Ratings of countries and regions", available at: <http://gtmarket.ru/research/countries-ranking> (Accessed 10 Feb 2019).

18. Panchenko, A. and Konovalova, K. (2016), "What will happen to the salaries of Ukrainians in 2016", available at: <http://www.segodnya.ua/economics/enews/chto-zhdet-nashi-zarplaty-v-2016-godu-693576.html> (Accessed 10 Feb 2019).

Стаття надійшла до редакції 12.02.2019 р.